

๙. เทวธาวิตกกสุต¹

[๒๐๖] เอวมเม สุตฺ :- เอกํ สมยํ ภควา สาวตถียํ วิหริติ เขตตวเน อนาถปิณฑิกสฺส อารามเ. ตตฺร โข ภควา ภิกขุ อามนฺเตสิ “ภิกขโว”ติ. “ภทฺนเต”ติ เต ภิกขุ ภควโต ปจฺจสฺโสสุ. ภควา เอตทโวจ :

ปุพฺพเว เม ภิกขเว สมโพธา อนภิสมฺพุทฺธสฺส โภธิสตฺตสฺเสว สโต เอตทโหสิ “ยन्नุนาหํ ทฺวิธา กตฺวา ทฺวิธา กตฺวา วิตฺกเก วิหเรยฺยนฺ”ติ. โส โข อหํ ภิกขเว, โย จายํ กามวิตฺกโก, โย จ พฺยาปาทวิตฺกโก, โย จ วิหีสาวิตฺกโก, อิมํ เอกํ ภาคมกาสิ. โย จายํ เนกขมฺมวิตฺกโก, โย จ อพฺยาปาท วิตฺกโก, โย จ อวิหีสาวิตฺกโก, อิมํ ทฺติยํ ภาคมกาสิ.

[๒๐๗] ตสฺส มยหํ ภิกขเว เอวํ อปฺปมตฺตสฺส อาตปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหริโต อฺปฺปชฺชติ กามวิตฺกโก. โส เอวํ ปชานามิ: อฺปฺปนฺโน โข เม อยํ กามวิตฺกโก, โส จ โข อตฺตพฺยาปาธายปิ สํวตฺตติ, ปฺรพฺยาปาธายปิ สํวตฺตติ, อฺกุยพฺยาปาธายปิ สํวตฺตติ, ปญฺญานิโรธโก วิฆาตปฺกฺชิโก อนิพฺพานสํวตฺตนิโก. “อตฺตพฺยาปาธาย สํวตฺตติ”ติปิ เม ภิกขเว ปฏฺฐิสถฺยจิกฺขโต อพฺภตฺถํ คจฺฉติ, “ปฺรพฺยาปาธาย สํวตฺตติ”ติปิ เม ภิกขเว ปฏฺฐิสถฺยจิกฺขโต อพฺภตฺถํ คจฺฉติ, “อฺกุยพฺยาปาธาย สํวตฺตติ”ติปิ เม ภิกขเว ปฏฺฐิสถฺยจิกฺขโต อพฺภตฺถํ คจฺฉติ, “ปญฺญานิโรธโก วิฆาตปฺกฺชิโก อนิพฺพานสํวตฺตนิโก”ติปิ เม ภิกขเว ปฏฺฐิสถฺยจิกฺขโต อพฺภตฺถํ คจฺฉติ. โส โข อหํ ภิกขเว อฺปฺปนฺนุปฺปนฺนํ กามวิตฺกํ ปชฺหมเว วิโนทฺเมว, พฺยนฺตเมว² นํ อกาสิ.

[๒๐๘] ตสฺส มยหํ ภิกขเว เอวํ อปฺปมตฺตสฺส อาตปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหริโต อฺปฺปชฺชติ พฺยาปาทวิตฺกโก ๆเปฯ อฺปฺปชฺชติ วิหีสาวิตฺกโก. โส เอวํ ปชานามิ: อฺปฺปนฺโน โข เม อยํ วิหีสาวิตฺกโก. โส จ โข อตฺตพฺยาปาธายปิ สํวตฺตติ, ปฺรพฺยาปาธายปิ สํวตฺตติ, อฺกุยพฺยาปาธายปิ สํวตฺตติ, ปญฺญานิโรธโก วิฆาตปฺกฺชิโก อนิพฺพานสํวตฺตนิโก. “อตฺตพฺยาปาธาย สํวตฺตติ”ติปิ เม ภิกขเว ปฏฺฐิสถฺยจิกฺขโต อพฺภตฺถํ คจฺฉติ, “ปฺรพฺยาปาธาย สํวตฺตติ”ติปิ เม ภิกขเว ปฏฺฐิสถฺยจิกฺขโต อพฺภตฺถํ คจฺฉติ, “อฺกุยพฺยาปาธาย สํวตฺตติ”ติปิ เม ภิกขเว ปฏฺฐิสถฺยจิกฺขโต อพฺภตฺถํ คจฺฉติ, “ปญฺญานิโรธโก วิฆาตปฺกฺชิโก อนิพฺพานสํวตฺตนิโก”ติปิ เม ภิกขเว ปฏฺฐิสถฺยจิกฺขโต อพฺภตฺถํ คจฺฉติ. โส โข อหํ ภิกขเว อฺปฺปนฺนุปฺปนฺนํ วิหีสาวิตฺกํ ปชฺหมเว วิโนทฺเมว, พฺยนฺตเมว นํ อกาสิ.

ยถฺยเทว ภิกขเว ภิกขุ พหุลมฺนุวิตฺกเกติ อนฺวิจारेติ, ตถา ตถา นติ โหติ เจตฺโส. กามวิตฺกํ เจ ภิกขเว ภิกขุ พหุลมฺนุวิตฺกเกติ อนฺวิจारेติ, ปหาสิ เนกขมฺมวิตฺกํ, กามวิตฺกํ พหุลมกาสิ. ตสฺส ตํ กามวิตฺกกาย จิตฺตํ นมฺติ. พฺยาปาทวิตฺกํ เจ ภิกขเว ภิกขุ ๆเปฯ วิหีสาวิตฺกํ เจ ภิกขเว ภิกขุ พหุลมฺนุวิตฺกเกติ อนฺวิจारेติ, ปหาสิ อวิหีสาวิตฺกํ, วิหีสาวิตฺกํ พหุลมกาสิ. ตสฺส ตํ วิหีสาวิตฺกกาย จิตฺตํ นมฺติ. เสยฺยถาปิ ภิกขเว วสฺसानํ ปจฺฉิเม มาเส สรทสมเย กิฏฺฐสมฺพาธเ โคपालโก คาโว รกฺเขยฺย, โส ตา คาโว ตโต ตโต ทณฺเตน อาโกฏฺฐเยยฺย ปฏฺฐิโกฏฺฐเยยฺย สนนฺิริทฺเธยฺย สนนฺิวาเรยฺย. ตํ กิสฺส เหตุ? ปสฺสตี หิ โส ภิกขเว โคपालโก ตโตนิทานํ วธํ วา พนฺธํ วา ชานี วา

¹ มัชฌิมนิกาย มูลปณฺณาสกํ พระไตรปิฎกฉบับ มจร. เล่มที่ ๑๒

² ส.อ. พยฺยนฺตเว

ครหฺ ฺวา;. เหวเมว โข อหฺ ภิกฺขเว อทฺทสฺ อุกฺกุสลานํ ฅมฺมานํ อาทินวํ โอบการํ สํกิลสฺ กุสลานํ ฅมฺมานํ
เนกฺขมฺเม อาณิสฺสํ โวทานปฺกฺขํ.

[๒๐๙] ตสฺส มยหฺ ภิกฺขเว เอวํ อฺปฺปมตฺตสฺส อาตานิโน ปหิตตฺตสฺส วิหฺรโต อฺปฺปชฺชติ
เนกฺขมฺมวิตกฺโก, โส เอวํ ปชานามิ: อฺปฺปนฺโน โข เม อຍ် เนกฺขมฺมวิตกฺโก, โส จ โข เนว
อตฺตพฺยาพาธาย สํวตฺตติ, น ปฺรพฺยาพาธาย สํวตฺตติ, น อุกฺกพฺยาพาธาย สํวตฺตติ, ปณฺณวฺจฺจํโก
อวิฆาตปฺกฺขิโก นิพฺพานสํวตฺตนิโก. รตฺตติญฺเจปิ นํ ภิกฺขเว อญฺุวิตกฺเกยฺยํ อญฺุวิจาเรยฺยํ, เนว ตฺโตนิทานํ
ภยํ สมนฺุปฺสฺสามิ. ทิวสฺญฺเจปิ นํ ภิกฺขเว อญฺุวิตกฺเกยฺยํ อญฺุวิจาเรยฺยํ, เนว ตฺโตนิทานํ ภยํ สมนฺุปฺสฺสามิ.
รตฺตติญฺุทิวสฺญฺเจปิ นํ ภิกฺขเว อญฺุวิตกฺเกยฺยํ อญฺุวิจาเรยฺยํ, เนว ตฺโตนิทานํ ภยํ สมนฺุปฺสฺสามิ. อฺปิจ โข เม
อติจิริ อญฺุวิตกฺกยฺโต อญฺุวิจาร์ยฺโต กาโย กิลฺเมยฺย, กาเย กิลฺนฺเต จิตฺตํ โอบฺหฺลเยยฺย,³ โอบฺเต⁴ จิตฺเต
อารา จิตฺตํ สมาริหมฺหาติ. โส โข อหฺ ภิกฺขเว อชฺฅมตฺตเมว จิตฺตํ สณฺุชฺเปมิ สนฺุณิสฺสาเทมิ เอโกทฺธิ กโรมิ
สมาทฺทามิ. ตํ กิสฺส เหตุ ? มา เม จิตฺตํ อุกฺกขมาภูทิตฺติ.⁵

[๒๑๐] ตสฺส มยหฺ ภิกฺขเว เอวํ อฺปฺปมตฺตสฺส อาตานิโน ปหิตตฺตสฺส วิหฺรโต อฺปฺปชฺชติ
อพฺยาปาทวิตกฺโก ๗เป๗ อฺปฺปชฺชติ อวิทฺธิสฺวาวิตกฺโก. โส เอวํ ปชานามิ อฺปฺปนฺโน โข เม อຍ် อวิทฺธิสฺวา
วิตกฺโก, โส จ โข เนว อตฺตพฺยาพาธาย สํวตฺตติ, น ปฺรพฺยาพาธาย สํวตฺตติ, น อุกฺกพฺยาพาธาย
สํวตฺตติ, ปณฺณวฺจฺจํโก อวิฆาตปฺกฺขิโก นิพฺพานสํวตฺตนิโก. รตฺตติญฺเจปิ นํ ภิกฺขเว อญฺุวิตกฺเกยฺยํ
อญฺุวิจาเรยฺยํ, เนว ตฺโตนิทานํ ภยํ สมนฺุปฺสฺสามิ. ทิวสฺญฺเจปิ นํ ภิกฺขเว อญฺุวิตกฺเกยฺยํ อญฺุวิจาเรยฺยํ,
เนว ตฺโตนิทานํ ภยํ สมนฺุปฺสฺสามิ. รตฺตติญฺุทิวสฺญฺเจปิ นํ ภิกฺขเว อญฺุวิตกฺเกยฺยํ อญฺุวิจาเรยฺยํ, เนว
ตฺโตนิทานํ ภยํ สมนฺุปฺสฺสามิ. อฺปิจ โข เม อติจิริ อญฺุวิตกฺกยฺโต อญฺุวิจาร์ยฺโต กาโย กิลฺเมยฺย, กาเย
กิลฺนฺเต จิตฺตํ โอบฺหฺลเยยฺย, โอบฺเต จิตฺเต อารา จิตฺตํ สมาริหมฺหาติ. โส โข อหฺ ภิกฺขเว อชฺฅมตฺตเมว
จิตฺตํ สณฺุชฺเปมิ: สนฺุณิสฺสาเทมิ เอโกทฺธิ กโรมิ สมาทฺทามิ. ตํ กิสฺส เหตุ ? มา เม จิตฺตํ อุกฺกขมาภูทิตฺติ.

ยลฺลเวทฺเว ภิกฺขเว ภิกฺขุ พหุสฺมญฺุวิตกฺเกติ อญฺุวิจาเรติ, ตถา ตถา นติ โหติ เจตฺโส.
เนกฺขมฺมวิตกฺกํ เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ พหุสฺมญฺุวิตกฺเกติ อญฺุวิจาเรติ. ปหาสิ กามวิตกฺกํ, เนกฺขมฺมวิตกฺกํ
พหุสฺมกาสิ. ตสฺสํ ตํ เนกฺขมฺมวิตกฺกาย จิตฺตํ นมฺติ. อพฺยาปาทวิตกฺกํ เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ๗เป๗ อวิทฺธิสฺวา
วิตกฺกํ เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ พหุสฺมญฺุวิตกฺเกติ อญฺุวิจาเรติ. ปหาสิ วิทฺธิสฺวาวิตกฺกํ, อวิทฺธิสฺวาวิตกฺกํ พหุสฺมกาสิ.
ตสฺสํ ตํ อวิทฺธิสฺวาวิตกฺกาย จิตฺตํ นมฺติ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว คิมฺหานํ ปจฺฉิมฺเม มาเส สพฺพปฺสฺเสสฺสุ
คามนฺตสมภเวสฺสุ โคปาลโก คาโว รกฺเขยฺย, ตสฺส รุกฺขมฺมูลคตฺตสฺส วา อพฺโภกาสคตฺตสฺส วา สติกรณฺิยเมว
โหติ “เอตา คาโว”ติ, เหวเมว โข ภิกฺขเว สติกรณฺิยเมว อโหสิ “เอเต ฅมฺมา”ติ.

[๒๑๑] อารทฺธํ โข ปนฺ เม ภิกฺขเว วีริยํ อโหสิ อสฺลลีนํ, อฺปฺปญฺุจิตฺตา สติ อฺปฺปญฺุจฺจา,⁶

³ ส.อ. ฉ.ม. อุทฺถเยยฺย

⁴ ฉ.ม. อุทฺเต

⁵ ส.อ. อุทฺถิตฺติ; ฉ.ม. อุทฺถิตฺติ

⁶ ฉ.ม.อ. อสมฺมญฺุจฺจา

ปัสสทโธ กายโธ อสารถโธ, สมาหิตัง จิตตัง เอกคัคคัง. โส โข อหัง ภิกขเว วิวิจเจว กามเมหิ วิวิจจ อกุสเลหิ
 ธมเมหิ สวิตกกัง สวิจาร์ วิเวกขัง ปิติสุขัง ปรมัง ฆานัง อุปสมปชช วิหาสี. วิตกกวจิราณัง วุปสมมา
 อชมตตัง สมปสาหนัง เจตโส เอโกทิมาวัง อวิตกกัง อวิจาร์ สมาธิขัง ปิติสุขัง ทุตติยัม ฆานัง อุปสมปชช
 วิหาสี. ปิตียา จ วิราคา อุปเภทโก จ วิหาสี สโต จ สมปชาโน, สุขญจ กายเณน ปฏิสัเวเทสี, ยนตัง
 อริยา อาจิกขนติ “อุปเภทโก สติมา สุขวิหารี”ติ ตติยัม ฆานัง อุปสมปชช วิหาสี. สุขสส จ ปหานา
 ทุกขสส จ ปหานา ปุพเพว โสมนสส์โทมนสสานัง อตถงคมา อทุกขมสุขัง อุปเภทชาติปารีสุทธิ จตตุถัง
 ฆานัง อุปสมปชช วิหาสี.

[๒๑๒] โส เอวัง สมาหิตเต จิตเต ปริสุทฺเธ ปรีโยทาเต อนงฺคเณ วิคตูปกฺกิลเส มุทฺฎเต
 กมฺมนิเย จิตเต อาเนถชปฺตเต, ปุพฺเพนิวาสานุสฺสติถายา จิตตัง อภินินฺนาเมสี. โส อนเนกวิหิตัง
 ปุพฺเพนิวาสัง อนุสฺสรามิ. เสยยถิทัง? เอกมปิ ชาตี เทวปิ ชาตีโย ๆเปฯ อิติ สาการัง สอฺุทฺเทสั
 อนเนกวิหิตัง ปุพฺเพนิวาสัง อนุสฺสรามิ. อยัม โข เม ภิกขเว รตฺติยา ปชฺเม ยามे ปชฺมา วิชฺชา อธิคฺตา,
 อวิชฺชา วิหฺตา, วิชฺชา อุปฺปนฺนา, ตโม วิหฺโต, อาโลโก อุปฺปนฺโน, ยถา ตัง อปฺมตฺตสฺส อาตานิโน
 ปหิตตฺตสฺส วิหฺโรโต.

[๒๑๓] โส เอวัง สมาหิตเต จิตเต ปริสุทฺเธ ปรีโยทาเต อนงฺคเณ วิคตูปกฺกิลเส มุทฺฎเต
 กมฺมนิเย จิตเต อาเนถชปฺตเต, สตฺตานิ จตฺตูปาตถายา จิตตัง อภินินฺนาเมสี. โส ทิพฺเพน จกฺขุณา
 วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสฺสเกน สตฺเต ปสฺสามิ จวมานे อุปฺปชฺชมานे ๆเปฯ อิเม วต โภณโต สตฺตา
 กายทฺวจฺจริเตน สมฺนฺนาคตา ๆเปฯ อิติ ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสฺสเกน สตฺเต ปสฺสามิ
 จวมานे อุปฺปชฺชมานे ทิเน ปณฺเฑเต สุวณฺเณ ทฺพพณฺเณ สฺคเต ทฺคฺคเต, ยถากมฺมุปเค สตฺเต ปชานามิ.
 อยัม โข เม ภิกขเว รตฺติยา มชฺฉิเม ยามे ทฺติยา วิชฺชา อธิคฺตา, อวิชฺชา วิหฺตา, วิชฺชา อุปฺปนฺนา, ตโม
 วิหฺโต, อาโลโก อุปฺปนฺโน, ยถา ตัง อปฺมตฺตสฺส อาตานิโน ปหิตตฺตสฺส วิหฺโรโต.

[๒๑๔] โส เอวัง สมาหิตเต จิตเต ปริสุทฺเธ ปรีโยทาเต อนงฺคเณ วิคตูปกฺกิลเส มุทฺฎเต
 กมฺมนิเย จิตเต อาเนถชปฺตเต, อาสวานัง ขยถายา จิตตัง อภินินฺนาเมสี. โส “อิทัง ทุกฺขน”ติ
 ยถาภูตัง อพฺภถถาสี, “อยัม ทุกฺขสมฺุทโย”ติ ยถาภูตัง อพฺภถถาสี, “อยัม ทุกฺขนิโรธ”ติ ยถาภูตัง
 อพฺภถถาสี, “อยัม ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏฺิพทา”ติ ยถาภูตัง อพฺภถถาสี; “อิเม อาสวา”ติ ยถาภูตัง
 อพฺภถถาสี, “อยัม อาสวสมฺุทโย”ติ ยถาภูตัง อพฺภถถาสี, “อยัม อาสวนิโรธ”ติ ยถาภูตัง อพฺภถถาสี,
 “อยัม อาสวนิโรธคามินี ปฏฺิพทา”ติ ยถาภูตัง อพฺภถถาสี. ตสฺส เม เอวัง ชานโต เอวัง ปสฺสโต
 กามาสวาปิ จิตตัง วิมฺจฺจิตฺถ, ภวาสวาปิ จิตตัง วิมฺจฺจิตฺถ, อวิชฺชาสวาปิ จิตตัง วิมฺจฺจิตฺถ, วิมฺตฺตสมฺิ
 “วิมฺตฺต”มิตฺติ ถาณัง อโหสิ, “ซีณา ชาตี, วุสฺสิตัง พฺรหฺมจฺริยัม, กตัม กรณฺิยัม, นาปรี อิตฺถตฺตยา”ติ
 อพฺภถถาสี. อยัม โข เม ภิกขเว รตฺติยา ปจฺฉิเม ยามे ตฺติยา วิชฺชา อธิคฺตา, อวิชฺชา วิหฺตา, วิชฺชา
 อุปฺปนฺนา, ตโม วิหฺโต, อาโลโก อุปฺปนฺโน, ยถา ตัง อปฺมตฺตสฺส อาตานิโน ปหิตตฺตสฺส วิหฺโรโต.

[๒๑๕] เสยยถาปิ ภิกขเว อรณฺเณ ปวเน มหนตัง นินฺนัง ปลลลํ, ตเมณํ มหามิคฺสีเฆ
 อุปฺนิสฺสาย วิหฺเรยฺย, ตสฺส โกจฺเทว ปุริโส อุปฺปชฺเชยฺย อนตฺถกาโม อหิตกาโม อโยคกฺกเขมกาโม. โส
 ยวาสส มคฺโค เขโม โสวตฺถิโก ปิตฺติคฺมณฺิโย, ตัง มคฺคัง ปิทฺเทยฺย, วิวเรยฺย กุมฺมคฺคัง, โอทฺเทยฺย โอกจฺริ,
 ฐเปยฺย โอกจฺริกัม. เอวณฺุหิ โส ภิกขเว มหามิคฺสีเฆ อปฺเรณ สมเยเน อนยพฺยสนัง ตนฺนตฺตัง อาปชฺเชยฺย.

ตสเสว โข ปน ภิกขเว มหโต มิคสงขสส โภจิวเท พุริโส อุปปชเชยย อตถกาโม หิตกาโม โยคกเขมกาโม. โส ยวาสส มคฺโค เขโม โสวตถิโก ปิตคมนีโย, ตํ มคฺคํ วิวเรยย, ปิตเหยย กุมมคฺคํ, อุหนะยย โอกจโร, นาเสยย โอกจาริกํ. เอวณฺหิ โส ภิกขเว มหามิคฺสโฆ อปเรน สมเยน วุฑฺฒี วิรุฬฺหี เวปุลลํ อาปชเชยย. อุปมา โข เม อຍ် ภิกขเว กตา อตถสส วิณญาปนาย. อຍญเจเวตถ อตฺถโ. มหนตํ นิณนํ ปลลลนฺตี โข ภิกขเว กามานเมตํ อธิวจนํ. มหามิคฺสโฆติ โข ภิกขเว สตตทานเมตํ อธิวจนํ. พุริโส อนตถกาโม อหิตกาโม อโยคกเขมกาโมติ โข ภิกขเว มารสเสตํ ปาปิมโต อธิวจนํ. กุมมคฺโคติ โข ภิกขเว อฏฺฐจฺจคิกสเสตํ มิจฺฉามคฺคสส อธิวจนํ. เสยยถิํ? มิจฺฉาทิฏฺฐจฺจยา มิจฺฉาสงกပ္ปสส มิจฺฉาวาจา ย มิจฺฉากมฺมนตสส มิจฺฉาอาชีวสส มิจฺฉาวายามสส มิจฺฉาสติยา มิจฺฉาสมาธิสส. โอกจโรติ โข ภิกขเว นนฺทิรคสเสตํ อธิวจนํ. โอกจาริกาติ โข ภิกขเว อวิชฺชาเยตํ อธิวจนํ. พุริโส อตถกาโม หิตกาโม โยคกเขมกาโมติ โข ภิกขเว ตถาคตสเสตํ อธิวจนํ อรหโต สมนาสมพฺพุตสส. เขโม มคฺโค โสวตถิโก ปิตคมนีโยติ โข ภิกขเว อริยสเสตํ อฏฺฐจฺจคิกสส มคฺคสส อธิวจนํ. เสยยถิํ ? สมนาทิฏฺฐจฺจยา สมนาสงกပ္ปสส สมนาวาจา ย สมนากมฺมนตสส สมนาอาชีวสส สมนาวายามสส สมนาสติยา สมนาสมาธิสส.

อติ โข ภิกขเว วิวโณ มยา เขโม มคฺโค โสวตถิโก ปิตคมนีโย, ปิตโต กุมมคฺโค, อุหโต โอกจโร, นาสิตา โอกจาริกา. ยํ ภิกขเว สตถารา กรณียํ สวากานํ ทิเตสิณา อนุกมฺปกเนน อนุกมฺปิ อุปาทาย, กตํ โว ตํ มยา. เอตานิ ภิกขเว รุกฺขมูลานิ, เอตานิ สุลฺลวาคารานิ. ฉายถ ภิกขเว, มา ปมาทถ, มา ปจฺฉา วิปฺปฏิสารีโน อหุตถ. อຍ် โว อมฺหากํ อญฺสาสนี”ติ.

อิทมโวจ ภควา; อตตมฺนา เต ภิกฺขู ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทุนฺตี.

เทวธาวิตกฺกสฺสตุตํ นิฏฺฐิตํ นวมํ.

๙. เทวธาวิตกกสูตร ว่าด้วยวิตก ๒ ประเภท

[๒๐๖] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาค จึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อก่อน เราเป็นโพธิสัตว์ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ได้มีความคิดอย่างนี้ว่า “ถ้ากระไร เราควรจัดวิตกออกเป็น ๒ ประเภท^๗

ภิกษุทั้งหลาย เรานั้นจึงได้จัดกามวิตก พยาบาทวิตก และวิหิงสาวิตกเป็นประเภทที่ ๑ และจัดเนกขัมมวิตก อพยาบาทวิตก และอวิหิงสาวิตก^๘ เป็นประเภทที่ ๒

อภุศลวิตก ๓

[๒๐๗] ภิกษุทั้งหลาย กามวิตกย่อมเกิดขึ้นแก่เราผู้ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่อย่างนี้ เรานั้นย่อมทราบชัดอย่างนี้ว่า “กามวิตกนี้เกิดขึ้นแก่เราแล้ว” แต่กามวิตกนั้นย่อมเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เพื่อเบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่นบ้าง เป็นเหตุดับปัญญา เป็นส่วนแห่งความคับแค้น ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน เมื่อเราพิจารณาเห็นว่า “เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนบ้าง” กามวิตกก็ดับสูญไป เมื่อเราพิจารณาเห็นว่า “เป็นไปเพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง” กามวิตกก็ดับสูญไป เมื่อเราพิจารณาเห็นว่า “เป็นไปเพื่อเบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่นบ้าง” กามวิตกก็ดับสูญไป เมื่อเราพิจารณาเห็นว่า “เป็นเหตุดับปัญญา เป็นส่วนแห่งความคับแค้น ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน” กามวิตกก็ดับสูญไป ภิกษุทั้งหลาย เรานั้นย่อมละ บรรเทา ทำกามวิตกที่เกิดขึ้นบ่อย ๆ ให้หมดสิ้นไป

[๒๐๘] ภิกษุทั้งหลาย พยาบาทวิตกย่อมเกิดขึ้นแก่เราผู้ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่อย่างนี้ ฯลฯ วิหิงสาวิตกย่อมเกิดขึ้น เรานั้นย่อมทราบชัดอย่างนี้ว่า “วิหิงสาวิตกนี้เกิดขึ้นแก่เราแล้ว” แต่วิหิงสาวิตกนั้นเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เพื่อเบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่นบ้าง เป็นเหตุดับปัญญา เป็นส่วนแห่งความคับแค้น ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน เมื่อเราพิจารณาเห็นว่า “เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนบ้าง” วิหิงสาวิตกก็ดับสูญไป เมื่อเราพิจารณาเห็นว่า “เป็นไปเพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง” วิหิงสาวิตกก็ดับสูญไป เมื่อเราพิจารณาเห็นว่า “เป็นไปเพื่อเบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่นบ้าง” วิหิงสาวิตกก็ดับสูญไป เมื่อเราพิจารณาเห็นว่า “เป็นเหตุดับปัญญา เป็นส่วนแห่งความคับแค้น ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน” วิหิงสาวิตกก็ดับสูญไป เรานั้นย่อมละ บรรเทา ทำวิหิงสาวิตกที่เกิดขึ้นบ่อย ๆ ให้หมดสิ้นไป

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุยังตรีกตรองถึงวิตกใด ๆ มาก เธอก็มีใจน้อมไปในวิตกนั้น ๆ ถ้าเธอยังตรีกตรองถึงกามวิตกมาก เธอก็ละทิ้งเนกขัมมวิตก กระทำแต่กามวิตกให้มาก จิตของเธอนั้นก็น้อมไปเพื่อกามวิตก ถ้าภิกษุยังตรีกตรองถึงพยาบาทวิตกมาก ฯลฯ ถ้าภิกษุยังตรีกตรองถึงวิหิงสาวิตกมาก เธอก็ละทิ้งอวิหิงสาวิตก กระทำแต่วิหิงสาวิตกให้มาก จิตของเธอนั้นก็น้อมไปเพื่อวิหิงสาวิตก

^๗ จัดวิตกออกเป็น ๒ ประเภท หมายถึงจัดวิตกฝ่ายอกุศลเป็นประเภทที่ ๑ จัดวิตกฝ่ายกุศลเป็นประเภท ที่ ๒ (ม.มุ.อ. (บาลี) ๑/๒๐๖/๔๐๖)

^๘ กามวิตก หมายถึงความตรึกในเรื่องกาม

พยาบาทวิตก หมายถึงความตรึกในเรื่องปองร้ายผู้อื่น

วิหิงสาวิตก หมายถึงความตรึกในเรื่องเบียดเบียนผู้อื่น

เนกขัมมวิตก หมายถึงความตรึกในเรื่องออกจากกิเลส

อพยาบาทวิตก หมายถึงความตรึกในเรื่องไม่ปองร้ายผู้อื่น

อวิหิงสาวิตก หมายถึงความตรึกในเรื่องไม่เบียดเบียนผู้อื่นทั้งหลายหรือไม่ ตั้งแต่มีเมตตาเป็นส่วนเบื้องต้นจนถึงปฐมฌาน (ม.มุ.อ. (บาลี) ๑/๒๐๖/๔๐๖)

ในสารทสมัยเดือนท้ายแห่งฤดูฝน คนเลี้ยงโคต้องคอยระวังโคทั้งหลายในที่มีข้าวกล้าหนาแน่น เขาต้องตีต้อนโคทั้งหลายไปจากที่นั้น ๆ กันไว้ ห้ามไว้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะคนเลี้ยงโคมองเห็นการฆ่า การถูกจองจำ การเสียทรัพย์ การถูกตีเตียน เพราะโคทั้งหลายเป็นต้นเหตุ แม้นั้นใด เราก็นั้นนั้นเหมือนกัน ได้เห็นโทษ ความเลวทราม ความเศร้าหมองแห่งอกุศลธรรมทั้งหลาย และเห็นอานิสงสีในเนกขัมมะอันเป็นฝ่าย ผ่องแผ้วแห่งกุศลธรรมทั้งหลาย

กุศลวิตก ๓

[๒๐๙] ภิกษุทั้งหลาย เนกขัมมวิตกย่อมเกิดขึ้นแก่เราผู้ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่อย่างนี้ เรานั้นย่อมทราบชัดอย่างนี้ว่า “เนกขัมมวิตกนี้เกิดขึ้นแก่เราแล้ว” แต่เนกขัมมวิตกนั้นไม่เป็นไป เพื่อเบียดเบียนตน ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่น เป็นเหตุทำปัญญาให้เจริญ ไม่เป็นส่วนแห่งความคับแค้น เป็นไปเพื่อนิพพาน ถ้าเราจะพึงตรึกตรองถึงเนกขัมมวิตกนั้นอยู่ตลอดคืน เราก็จักมองไม่เห็นภัยอันจะเกิดจากเนกขัมมวิตกนั้นได้เลย หากเราจะพึงตรึกตรองถึงเนกขัมมวิตกนั้นอยู่ ตลอดวัน เราก็จักมองไม่เห็นภัยอันจะเกิดจากเนกขัมมวิตกนั้นได้เลย หากเราจะตรึกตรองถึงเนกขัมมวิตกนั้น ตลอดทั้งคืนทั้งวัน เราก็จักมองไม่เห็นภัยอันจะเกิดจากเนกขัมมวิตกนั้นได้เลย แต่เมื่อเราตรึกตรองนานเกินไป ร่างกายก็เหน็ดเหนื่อย เมื่อร่างกายเหน็ดเหนื่อย จิตก็ฟุ้งซ่าน เมื่อจิตฟุ้งซ่าน จิตก็ห่างจากสมาธิ

ภิกษุทั้งหลาย เรานั้นตั้งจิตไว้ในภายใน ทำให้สงบ ทำให้เกิดสมาธิ ประคองไว้ด้วยดี ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเราปรารถนาไว้ว่า “จิตของเราอย่าฟุ้งซ่านอีกเลย”

[๒๑๐] ภิกษุทั้งหลาย อพยบาทวิตกย่อมเกิดขึ้นแก่เราผู้ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่อย่างนี้ ฯลฯ อวิหิงสวิตกย่อมเกิดขึ้น เรานั้นย่อมทราบชัดอย่างนี้ว่า “อวิหิงสวิตกนี้เกิดขึ้นแก่เราแล้ว” แต่อวิหิงสวิตกนั้นไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตน ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนทั้งตน และผู้อื่น เป็นเหตุทำปัญญาให้เจริญ ไม่เป็นส่วนแห่งความคับแค้น เป็นไปเพื่อนิพพาน ถ้าเราจะพึงตรึกตรองถึง อวิหิงสวิตกนั้นอยู่ตลอดคืน เราก็จักมองไม่เห็นภัยอันจะเกิดจากอวิหิงสวิตกนั้นได้เลย หากเราจะพึงตรึก ตรองถึงอวิหิงสวิตกนั้นอยู่ตลอดวัน เราก็จักมองไม่เห็นภัยอันจะเกิดจากอวิหิงสวิตกนั้นได้เลย หากเราจะพึง ตรึกตรองถึงอวิหิงสวิตกนั้นตลอดทั้งคืนทั้งวัน เราก็จักมองไม่เห็นภัยอันจะเกิดจากอวิหิงสวิตกนั้นได้เลย แต่ เมื่อเราตรึกตรองอยู่นานเกินไป ร่างกายก็เหน็ดเหนื่อย เมื่อร่างกายเหน็ดเหนื่อย จิตก็ฟุ้งซ่าน เมื่อจิตฟุ้งซ่าน จิตก็ห่างจากสมาธิ เรานั้นตั้งจิตไว้ในภายใน ทำให้สงบ ทำให้เกิดสมาธิ ประคองไว้ด้วยดี ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเราปรารถนาไว้ว่า “จิตของเราอย่าฟุ้งซ่านอีกเลย”

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุยังตรึกตรองถึงวิตกใด ๆ มาก เธอก็มีใจน้อมไปในวิตกนั้น ๆ มาก ถ้าภิกษุยัง ตรึกตรองถึงเนกขัมมวิตกมาก เธอก็จะละกามวิตกได้ทำเนกขัมมวิตกอย่างเดียวให้มาก จิตของเธอนั้นก็จะน้อม ไปเพื่อเนกขัมมวิตก ถ้าภิกษุยังตรึกตรองถึงอพยบาทวิตกมาก ฯลฯ ถ้าภิกษุยังตรึกตรองถึงอวิหิงสวิตกมาก เธอก็จะละอวิหิงสวิตกได้ ทำอวิหิงสวิตกอย่างเดียวให้มาก จิตของเธอนั้นก็จะน้อมไปเพื่ออวิหิงสวิตก

ในเดือนท้ายแห่งฤดูร้อน คนเลี้ยงโคต้องคอยระวัง โคทั้งหลายในที่ใกล้บ้านทุก ๆ ด้าน เมื่อเขา ไปสู่โคนต้นไม้หรือที่แจ้ง จะต้องทำสตออยู่เสมอว่า “นั่นฝูงโค” แม้นั้นใด เราก็นั้นนั้นเหมือนกัน ต้องทำสตออยู่ เสมอว่า “เหล่านี้เป็นธรรม^๑ (คือกุศลวิตก)”

[๒๑๑] ภิกษุทั้งหลาย เราได้ปรารถนาความเพียร มีความเพียรไม่ย่อหย่อนแล้ว มีสติมั่นคง ไม่เลอะ เลื่อน มีกายสงบ ไม่กระสับกระส่าย มีจิตตั้งมั่น มีอารมณ์ เป็นหนึ่ง เรานั้นสังขจิตจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย แล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีวิตก วิจารณ์ ปีติ และสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป เราบรรลุ ทุติยฌาน ที่มีความผ่องใสในภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปีติ และสุขอันเกิดจาก สมาธิอยู่ เพราะปีติจางคลายไป เรามีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌานที่พระ

^๑ ธรรม ในที่นี้หมายถึงธรรมคือสมณะและวิปัสสนา (ม.ม.อ. (บาลี) ๑/๒๑๐/๔๑๒)

อริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า “ผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข” เพราะละสุขและทุกข์ได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว เราบรรลุจุดตถุณานที่ไม่มีทุกข์ และไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่

วิชา ๓

[๒๑๒] เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน¹⁰ ปราศจากความเศร้าหมอง อ่อนเหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ เรานั้นน้อมจิตไปเพื่ออุปเพณิวาสนาสุสติญาณ ระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ คือ ๑ ชาติบ้าง ๒ ชาติบ้าง ฯลฯ¹¹ เรานั้นระลึกชาติก่อนได้หลายชาติพร้อมทั้งลักษณะทั่วไปและชีวประวัติอย่างนี้ เราบรรลุวิชาที่ ๑ นี้ในปฐมยามแห่งราตรี กำจัดอวิชชาได้แล้ว วิชาก็เกิดขึ้น กำจัดความมืดได้แล้ว ความสว่างก็เกิดขึ้น เหมือนบุคคลผู้ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่ขณะนั้น

[๒๑๓] เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน ปราศจากความเศร้าหมอง อ่อนเหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ เรานั้นน้อมจิตไปเพื่อจตุปปัตตญาณ เห็นหมู่สัตว์ผู้กำลังจุติ กำลังเกิดด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ ฯลฯ¹² รู้ชัดถึงหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า “หมู่สัตว์ที่ประกอบกายทุจริต ฯลฯ เราเห็นหมู่สัตว์ผู้กำลังจุติ กำลังเกิด ทั้งชั้นต่ำและชั้นสูง งามและไม่งาม เกิดดีและเกิดไม่ดี ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ รู้ชัดถึงหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมอย่างนี้แล เราบรรลุวิชาที่ ๒ นี้ในมัชฌิมยามแห่งราตรี กำจัดอวิชชาได้แล้ว วิชาก็เกิดขึ้น กำจัดความมืดได้แล้ว ความสว่างก็เกิดขึ้น เหมือนบุคคลผู้ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่ขณะนั้น

[๒๑๔] เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน ปราศจากความเศร้าหมอง อ่อนเหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ เรานั้นได้ น้อมจิตไปเพื่ออสาวิกขณญาณ รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา นี้อาสวะ นี้อาสวสมุทัย นี้อาสวนิโรธ นี้อาสวนิโรธคามินีปฏิปทา” เมื่อเรารู้เห็นอย่างนี้ จิตจึงหลุดพ้นจากกามาสวะบ้าง จิตจึงหลุดพ้นจากภวาสวะบ้าง จิตจึงหลุดพ้นจากอวิชชาสวะบ้าง เมื่อจิตหลุดพ้นแล้วก็รู้ว่า “หลุดพ้นแล้ว” รู้ชัดว่า “ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป” เราบรรลุวิชาที่ ๓ นี้ในปัจฉิมยามแห่งราตรี กำจัดอวิชชาได้แล้ว วิชาก็เกิดขึ้น กำจัดความมืดได้แล้ว ความสว่างก็เกิดขึ้น เหมือนบุคคลผู้ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจ อยู่ขณะนั้น

ทรงชี้ทางผิดและทางถูก

[๒๑๕] ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนมีเนื้อฝูงใหญ่พากันเข้าไปอาศัยบึงใหญ่ในป่าดง มีชายคนหนึ่งผู้ปรารถนาความพินาศ ไม่ต้องการจะเกื้อกูล ไม่ประสงค์ความปลอดภัยแก่ฝูงเนื้อนั้น เขาปิดทางที่ปลอดภัย มีความสวัสดิ์ ไปได้ตามชอบใจของฝูงเนื้อนั้น เปิดทางที่ไม่สะดวก ผูกเนื้อต่อตัวผู้ ชุมนางเนื้อต่อไว้ เมื่อเป็นเช่นนี้ สมัยต่อมา เนื้อฝูงใหญ่ก็ต้องมาตายเหลือจำนวนน้อย แต่ยังมีชายคนหนึ่งผู้ปรารถนาประโยชน์ ต้องการจะเกื้อกูล ประสงค์ความปลอดภัยแก่ฝูงเนื้อนั้น เขาเปิดทางที่ปลอดภัย มีความสวัสดิ์ ไปได้ตามชอบใจของฝูงเนื้อนั้น ปิดทางที่ไม่สะดวก กำจัดเนื้อต่อตัวผู้ ทำลายนางเนื้อต่อแล้ว เมื่อเป็นเช่นนี้ สมัยต่อมา เนื้อฝูงใหญ่ก็ต้องมีจำนวนมากขึ้น คับคั่ง ล้นหลาม แม้นินใด ซ้ออุปมานี้ก็ฉนั้น เราได้ทำขึ้นก็เพื่อจะให้เธอทั้งหลายรู้ความหมายของเนื้อความในอุปมานั้น มีอธิบายดังต่อไปนี้

คำว่า **บึงใหญ่** นี้ เป็นชื่อแห่งกามทั้งหลาย

คำว่า **เนื้อฝูงใหญ่** นี้ เป็นชื่อของหมู่สัตว์ทั้งหลาย

¹⁰ ดูเชิงอรรถที่ ๕ ข้อ ๕๒ หน้า ๔๑ ในเล่มนี้

¹¹ ดูเนื้อความเต็มในข้อ ๕๒ หน้า ๔๑-๔๒ ในเล่มนี้

¹² ดูเนื้อความเต็มในข้อ ๕๓ หน้า ๔๒ ในเล่มนี้

คำว่า **ชายผู้ปรารถนาความพินาศ ไม่ต้องการจะเกื้อกูล ไม่ประสงค์ความปลอดภัย** นี้ เป็นชื่อของมารใจบาป

คำว่า **ทางที่ไม่สะดวก** นี้ เป็นชื่อของมิจฉามรรค(ทางผิด)มีองค์ ๘ คือ

๑. มิจฉาทิฏฐิ (เห็นผิด)	๒. มิจฉาสังกัปปะ (ตำริผิด)
๓. มิจฉาวาจา (เจรจาผิด)	๔. มิจฉากัมมันตะ (กระทำผิด)
๕. มิจฉาอาชีวะ (เลี้ยงชีพผิด)	๖. มิจฉาวายามะ (พยายามผิด)
๗. มิจฉาสติ (ระลึกผิด)	๘. มิจฉาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นผิด)

คำว่า **เนื้อต่อตัวผู้** นี้ เป็นชื่อแห่งความกำหนดด้วยอำนาจความเพลิดเพลิน

คำว่า **นางเนื้อต่อ** นี้ เป็นชื่อของอวิชา

คำว่า **ชายผู้ปรารถนาประโยชน์ ต้องการจะเกื้อกูล ประสงค์ความปลอดภัย** นี้ เป็นชื่อของตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

คำว่า **ทางที่ปลอดภัย มีความสวัสดิ์ ไปได้ตามชอบใจ** นี้ เป็นชื่อของอริยมรรคมีองค์ ๘ คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ	๒. สัมมาสังกัปปะ
๓. สัมมาวาจา	๔. สัมมากัมมันตะ
๕. สัมมาอาชีวะ	๖. สัมมาวายามะ
๗. สัมมาสติ	๘. สัมมาสมาธิ

ภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการดังกล่าวมาแล้วนี้ เราได้เปิดทางที่ปลอดภัยที่มีความสวัสดิ์ที่พวกเธอควรดำเนินไปได้ตามใจชอบให้แล้ว และปิดทางที่ไม่สะดวกให้ด้วย กำจัดเนื้อต่อตัวผู้ให้แล้ว และทำลายนางเนื้อต่อให้แล้ว กิจใดที่ศาสดาผู้หวังประโยชน์เกื้อกูล เอื้อเฟื้อ อาศัยความอนุเคราะห์จะพึงกระทำแก่สาวกทั้งหลาย กิจนั้นตถาคตก็ได้กระทำแก่เธอทั้งหลายแล้ว นั่นโคนไม้ นั่นเรือนว่าง เธอทั้งหลาย จงเพ่งพินิจ อย่าประมาทอย่าได้มีความเดือดร้อนในภายหลัง นี้เป็นคำปราศรัยของตถาคตสำหรับเธอทั้งหลาย”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสภาษิตนี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นมีใจยินดีต่างชื่นชมพระภาษิต ของพระผู้มีพระภาค ดังนี้แล

เทวธาวัตถกสูตรที่ ๙ จบ